

УДК 336.3

Тарас МАРШАЛОК,
Святослав ОЛЕКСІЙЧУК

ВНУТРІШНЯ БОРГОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ФОРМИ, ПРИНЦИПИ ТА ЦІЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ

Зазначено, що ефективне управління в сфері боргової політики є запорукою зростання економіки та розвитку фінансового сектору країни. Охарактеризовано види, інструменти, цілі та принципи внутрішньодержавних позик. Встановлено, що внутрішній борг країни слугує ефективним інструментом поповнення фінансових ресурсів країни для реалізації економічних і соціальних завдань.

Ключові слова: фінансова політика, державний борг, позика, внутрішній борг держави, бюджет, валовий внутрішній продукт.

Тарас МАРШАЛОК, Святослав ОЛЕКСІЙЧУК

Внутренняя долговая политика государства: формы, принципы и цели реализации

Указано, что эффективное управление в сфере долговой политики является залогом роста экономики и развития финансового сектора страны. Охарактеризованы виды, инструменты, цели и принципы внутреннегосударственных займов. Установлено, что внутренний долг страны служит эффективным инструментом пополнения финансовых ресурсов страны для реализации экономических и социальных задач.

Ключевые слова: фискальная политика, государственный долг, ссуда, внутренний долг государства, бюджет, валовой внутренний продукт.

Taras MARSHALOK, Svjatoslav OLEKSIYCHUK

Internal state debt policy: forms, principles and purposes of implementation

Introduction. The article states that an important tool for economic growth is an effective fiscal policy that provides an effective combination of all its tools.

It is noted that effective management in the area of debt policy is the key to economic growth and development of the financial sector. During a significant budget deficit, liberalizing the tax system, increase social spending state debt policy is non-core or tool to overcome imbalances in the financial system of Ukraine. Therefore, the work indicated that the study and analysis of debt policy is one of the most important issues which deserve attention and require analysis and research.

Purpose. *The aim is to describe the types of domestic public debt, explore instruments inside government borrowing the state and effectiveness of their use in practice, describe the objectives and principles of internal government borrowings of the state, and to determine whether*

the domestic debt of the country to serve as an effective tool to replenish financial resources for implementation economic and social problems.

Results. *It is established that the countries belonging to economically developed and developing those aimed at diversifying its debt towards domestic borrowing. Domestic public debt leads to lower economic risks in the country and it is easier to manage. Proved that not all countries are able to provide high share of domestic debt in relation to the external public debt. This is due to the lack of available financial resources in the country, poverty, low levels of financial lending institutions, which are the main creditors of the state.*

Conclusion. *That is why it is necessary to reiterate that the policy of the country should be coherent and consistent as to attract domestic loans in the country with a low level of economic development may lead to the involvement of such funds with extremely high interest rates, which creates additional risks of non-payment of obligations or oligarchic capital, which flow into the public sector in the form of loans can lead to a situation dependence on certain financial and industrial groups who can impose their own “rules”. What is dangerous for the independence and stability of the financial system.*

Keywords: *fiscal policy, state debt, loan, state domestic debt, budget, gross domestic product.*

JEL Classification: H6.

Постановка проблеми. Після Революції Гідності в Україні відбулася зміна політичної системи, старі політичні еліти були замінені новими, що створило умови для формування нової соціально-економічної системи з іншими правилами та інструментами функціонування. Саме в цей час постає необхідність вироблення новітньої, до цього непритаманної Україні фіскальної політики, яка була б здатна забезпечити ефективний розвиток держави. Нові політичні еліти постали перед необхідністю піти нетрадиційним шляхом економічного розвитку країни. В свою чергу, такі непопулярні кроки призвели до великого спротиву представників старих еліт, з одного боку, та населення – з іншого. Через що вивчення фіскальної політики, її інструментів, доцільність їхнього застосування в тій чи іншій формі є тими актуальними питаннями, які необхідно вирішити в умовах, що склалися на сьогодні в Україні.

Важливим інструментом забезпечення економічного зростання країни є ефективна

фіскальна політика, що передбачає раціональне поєднання всіх її інструментів. Зокрема, інструментами фіскальної політики є податкова політика, політика видатків, боргова політика. Остання передбачає управління державним боргом країни. В економічній термінології державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених нею боргових зобов'язань, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [1].

В свою чергу, державний борг країни поділяється на внутрішній і зовнішній. Варто зазначити, що ефективний менеджмент сфери боргової політики є запорукою зростання економіки та розвитку фінансового сектору країни. В період значного дефіциту бюджету, лібералізації податкової системи, зростання соціальних витрат держави боргова політика стає основним інструментом подолання дисбалансів у фінансовій сис-

темі України. Тому вивчення й аналіз боргової політики держави є одним із найважливіших питань, яке заслуговує на увагу і потребує поглибленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Внутрішній борг держави є об'єктом дослідження багатьох економістів, які вивчали й аналізували сутність та особливості державних запозичень у різні епохи розвитку вчення про державні фінанси. Однак залишається велика кількість проблемних питань у сфері застосування внутрішніх державних позик. Серед зарубіжних наукових досліджень з вказаної проблематики варто виокремити праці: Ф. Юсті [F. Justi], І. Зонненфельса [J. Sonnenfels], Ф. Небеніуса [F. Nebenius], К. Дітцель [K. Ditzel] та А. Вагнера [A. Wagner], Дж. Кейнса [J. Keynes], А. Лернера [A. Lerner] та ін. Вивченню фіскальної політики, зокрема її боргової складової, присвячені праці вітчизняних вчених: М. Алексєєнко, М. Бунге, П. Мігуліна, М. Патлаєвського, І. Тарасова, М. Мітіліно, Г. Тіктіна, В. Твердохлебова, Г. Цехановського, І. Янжула, М. Туган-Барановського, І. Кауфмана, М. Мітіліно, М. Патлаєвського, І. Тарасова. Також варто наголосити на тому, що сучасна економічна наука не тільки не полишає проблеми боргової політики країни, але й ще з більшою інтенсивністю її аналізує. У цьому контексті, на наш погляд, найбільшої уваги заслуговують праці Б. Богачевського, Б. Болдирєва, Л. Дробозіної, Л. Красавіної, В. Степаненка, В. Суторміної, В. Федосова.

З огляду на актуальність і необхідність продовження досліджень боргових інститутів держави, виникає потреба чітко усвідомити сутність категорійного апарату, яким необхідно оперувати задля кращого розуміння особливостей внутрішнього боргу держави.

Мета статті – охарактеризувати види внутрішнього державного боргу, дослідити інструменти внутрішніх державних запозичень держави та ефективність їхнього ви-

користання на практиці, а також визначити, чи може внутрішній борг країни слугувати ефективним інструментом поповнення фінансових ресурсів держави для реалізації економічних і соціальних завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішній державний борг – це форма трансформації державного кредиту у борг, де держава виступає позичальником усередині країни. В свою чергу, кредиторами в цьому випадку є банківські та парабанківські установи, страхові компанії, населення. Форми внутрішнього державного боргу, через які він формується, відображено на рис. 1.

Державна позика характеризується тим, що тимчасово вільні грошові кошти населення та суб'єктів господарювання залучаються для фінансування потреб суспільного характеру шляхом випуску і реалізації облігацій, казначейських зобов'язань та інших видів державних цінних паперів.

Згідно з окремими класифікаційними особливостями державні позики прийнято ділити за такими ознаками [3]:

1) за правовим оформленням:

- державні позики, що надаються на підставі угод. Як правило, ними оформляються кредити від урядів інших країн (міжурядові позики на двосторонній основі), а також кредити від міжнародних організацій (зовнішні позики на багатосторонній основі);
- державні позики, забезпечені випуском цінних паперів (облігаціями та казначейськими зобов'язаннями), за допомогою яких мобілізуються кошти на фінансовому ринку;

2) за місцем розміщення:

- внутрішні (облігації, казначейські зобов'язання), що розміщуються в певній країні на внутрішньому фінансовому ринку і, зазвичай, у національній валюті. У процесі розміщення

Рис. 1. Форми внутрішнього державного боргу [2]

- внутрішніх державних позик активну участь можуть брати і нерезиденти;
- зовнішні, що розміщуються у вигляді облігацій на міжнародному фінансовому ринку, головним чином в іноземній валюті, чи безоблігаційні позики, що надаються на підставі угод і надходять ззовні від урядів інших країн, міжнародних організацій та нерезидентів;
- 3) за правом емісії:
- державні позики, які випускаються центральними органами управління та надходження від них спрямовуються у центральний бюджет;
 - місцеві позики, які випускаються місцевими органами управління та спрямовуються у відповідні місцеві бюджети. В Україні місцеві позики ще не набули поширення, однак у перспективі можуть стати важливим фінансовим інструментом економічного розвитку;
- 4) за формою випуску:
- готівкові, які супроводжуються емісією державних цінних паперів;
 - безготівкові, які емітуються шляхом записів на відповідних рахунках в електронному депозитарії;
- 5) за характером обігу цінних паперів:
- ринкові, що вільно купуються і продаються на ринку цінних паперів;
 - неринкові, що мають обмеження щодо купівлі та продажу чи не допускають виходу цінних паперів на ринок, тобто їхні власники не можуть їх перепродати;
- 6) залежно від термінів погашення заборгованості:
- короткострокові (термін погашення до одного року);
 - середньострокові (від одного до п'яти років);
 - довгострокові (понад п'ять років);
- 7) залежно від забезпеченості:
- заставні, які відображають один з основних принципів кредитування – принцип матеріальної забезпеченості. Заставні позики забезпечуються державним майном або конкретними доходами;

- беззаставні, які не мають конкретного матеріального забезпечення та надійність яких визначається авторитетом держави;
- 8) за характером виплати доходу:
- відсоткові, за якими виплата доходу здійснюється у вигляді позичкового відсотка. При цьому власники державних цінних паперів можуть отримувати дохід як за фіксованою на весь період позики ставкою, так і плаваючою, що регулярно переглядається та може змінюватися відповідно до різних чинників, передусім попиту і пропозиції на грошово-кредитному ринку;
 - безвідсоткові (дисконтні), які реалізуються зі знижкою, а погашаються за номінальною вартістю. Відсотки за такою облігацією не нараховують, а дохід кредитора виникає внаслідок її погашення за ціною, вищою від ціни придбання;
 - виграшні, що реалізуються без встановлення фіксованих відсотків, а виплата доходу здійснюється на підставі проведення тиражів виграшів. Власники отримують дохід за умови включення номера їхньої облігації у виграшний тираж погашення, причому дохід отримують лише ті кредитори, чиї облігації виграли;
- 9) за характером погашення заборгованості:
- ординарні, за якими погашення може відбуватися одночасно для всіх випущених позик;
 - серійні, за якими погашення здійснюється визначеними частинами через певні проміжки часу;
 - з достроковим погашенням, до якого держава може вдатися з урахуванням ситуації на фінансовому ринку, та лише за наявності коштів [4].

Формою внутрішнього державного боргу є трансформація частини заощаджень населення в державні позики [5]. Вона характеризується тим, що банк надає кредит державі за рахунок позичкових коштів, отриманих від населення, тобто громадяни, які є вкладниками банку, не будучи поінформованими, стають кредиторами держави. Саме тому такий вид кредитних відносин дає змогу класифікувати їх як форму внутрішнього державного боргу.

Перетворення частини заощаджень населення в державні позики, призначені на бюджетні потреби, здійснюється через покупку банком особливих цінних паперів (облігацій, казначейських зобов'язань), а також оформлення безоблігаційних позик.

Запозичення коштів загальнодержавного позичкового фонду як форма залучення внутрішньодержавних позик характеризується тим, що державні кредитні установи передають частину кредитних ресурсів на покриття видатків уряду. Ця форма державного кредиту притаманна переважно тоталітарній економіці. Вона спричинює розвиток інфляції, призводить до додаткової, надлишкової емісії грошей в країні. Тому перехід уряду від реалізації політики тоталітаризму до ринкових відносин повинен передувати відмові від використання інструменту залучення позичкових коштів для покриття бюджетного дефіциту та повернення центральному банку боргу, що утворився за попередні роки.

Казначейські позики, як форма внутрішньодержавних позик, відображають відносини з приводу надання фінансових ресурсів суб'єктам господарювання органами державної виконавчої влади за рахунок бюджетних коштів на умовах строковості, платності та поворотності.

В окремих випадках уряд гарантує безумовне погашення позики, випущеної органами державної влади, господарюючими суб'єктами, а також виплату процентів за

ними. У цих випадках йдеться про умовний державний кредит – гарантовані позики. За вказаними позиками уряд несе відповідальність у випадках неплатоспроможності позичальника.

Державна грошова лотерея – це лотерея, умови якої передбачають призовий фонд у розмірі не менш як 50 відсотків від суми отриманих доходів, а також відрахування до Державного бюджету України – у розмірі не менш як 30 відсотків від доходів, що залишаються у розпорядженні агента після виплат призового фонду [6]. Її можуть проводити як із застосуванням лотерейних білетів, так і через електронне обладнання, використання якого дає змогу замінювати лотерейні білети іншими документами або в інший спосіб засвідчувати участь у грі та надавати право на одержання виграшу. Білети розповсюджуються за умови дотримання принципу добровільності. Контроль за дотриманням правил покладено на Міністерство фінансів України [3].

Відповідно до нормативних документів державний борг України складається із заборгованості минулих років та заборгованості, що знову виникає за борговими зобов'язаннями уряду України у формі [7]:

а) позик уряду;

б) позик, здійснених за безумовної гарантії уряду для забезпечення фінансування загальнодержавних програм.

До **боргових зобов'язань уряду** належать: випущені ним цінні папери; зобов'язання в грошовій формі, гарантовані урядом; кредити, отримані урядом. Боргові зобов'язання уряду можна систематизувати:

1. За строками:

- короткострокові (до 1 року);
- середньострокові (від 1 року до 5 років);
- довгострокові (понад 5 років).

2. За формою:

- облігації внутрішніх державних позик;
- казначейські зобов'язання.

3. Залежно від позичальника:

а) державний борг;

б) місцевий борг.

Державний борг виникає за наявності зобов'язань держави, пов'язаних з отриманням бюджетних коштів на умовах повернення, платності та терміновості.

Місцевий борг виникає у місцевого самоврядування при отриманні бюджетних коштів на умовах повернення, платності, терміновості.

3. Залежно від виду виплат:

а) капітальний борг;

б) поточний борг.

Капітальний державний борг – це вся сума випущених та непогашених зобов'язань за усіма видами позик, включаючи і відсотки за ними.

Поточний державний борг включає тільки витрати, пов'язані з виплатою доходів кредиторам за борговими зобов'язаннями держави та самими борговими зобов'язаннями, термін погашення яких уже настав.

Аналіз класифікацій державних запозичень дає змогу розрізнити їх за різними ознаками. Характеризуючи внутрішній державний борг, доходимо висновку, що це інструмент вилучення тимчасово вільних коштів у суб'єктів господарювання, населення, часом у нерезидентів, для фінансування певних соціальних програм уряду та держави, який може виявлятися виключно на внутрішньому фінансовому ринку і переважно у національній валюті.

Особливим елементом внутрішнього державного боргу є наявність принципів, дотримання яких є основою якісного процесу запозичень на внутрішньодержавному ринку фінансових ресурсів. За весь період досліджень проблематики державних запозичень науковці та практики виробили чіткі принципи, яким повинен відповідати внутрішній державний борг. Дотримання

цих принципів призводить до ефективного управління внутрішніми запозиченнями держави. Зокрема, в економічній літературі та нормативно-правовій базі визначені такі принципи [8]:

- добровільності;
- поворотності;
- терміновості;
- платності.

Будь-які державні позики переслідують дві мети:

- поєднання публічних і приватних інтересів усіх суб'єктів господарювання в сфері кредитування держави;
- підвищення ефективності кредитних відносин за участі держави.

Вважаємо, що визначені цілі є абсолютно виправданими і логічними. Використання державного боргу має базуватися, насамперед, на умовах врахування інтересів усіх суб'єктів правовідносин і бути максимально ефективним для кредитора та держави як позичальника. Однак для того, щоб чітко зрозуміти сутність внутрішнього державного боргу, а також доцільність його використання як інструменту залучення коштів державою, варто охарактеризувати визначені в економічній теорії принципи державного внутрішнього боргу, кожен із яких має свої особливості.

Зокрема, принцип добровільності полягає в тому, що всі суб'єкти процесу запозичення вчиняють свої дії виключно на добровільних засадах. Кредитори, врахувавши всі особливості позики та ризику, що можуть супроводжувати процес кредитування, вирішують, чи позичати кошти державі, чи використати наявні вільні ресурси на інші цілі.

Варто зазначити, що принцип добровільності полягає в тому, що він закріплюється у відповідних угодах та договорах і не може бути змінений протягом всього періоду існування позики без погодження всіх сторін цього процесу. До умов, які не можуть зміню-

вати в односторонньому порядку, належать: умови обігу боргових цінних паперів держави, строки виплати та розмір процентних ставок, термін обігу. Цікавою особливістю внутрішніх державних позик є те, що держава, як гарант прав і свобод громадянина, повинна всіляко дотримуватися правил, передбачених конституцією держави.

Принцип поворотності полягає в тому, що будь-які кредитні відносини, які виникають між державою та суб'єктами господарювання (фізичними особами або певними підприємствами, що є резидентами держави чи нерезидентами, але здійснюють на її території певну діяльність), базуються на засадах повернення позикових коштів. Іншими словами, держава не має права відмовитися від взятих на себе зобов'язань щодо виконання боргових зобов'язань. Після закінчення терміну дії договору позики (боргового договору) вона має повернути кредитору кошти, які були у нього позичені, якщо іншого не передбачено додатковими угодами.

Наступним, не менш важливим принципом внутрішнього державного боргу, є принцип терміновості, який вказує на те, що будь-які кредитні відносини, що виникають, повинні бути регламентовані певними часовими рамками і дотримання таких термінів є обов'язковим згідно з укладеними договорами.

До принципів внутрішнього державного боргу також відносять принцип платності, який полягає у тому, що держава як позичальник отримує кошти на умовах платності, сплачуючи за користування ними певні відсотки. Однак, окрім нарахування кредиторам доходів за основною відсотковою ставкою, існує практика застосування плаваючої відсоткової ставки або продажу боргових зобов'язань держави з дисконтом (зі скидкою), що залежить від багатьох факторів, зокрема – від інфляції, рівня розвитку економіки, змін у фіскальній політиці країни.

Проаналізувавши основні принципи внутрішнього державного боргу, напрацьовані економістами різних історичних епох, спробуємо зробити певні висновки.

Більшість вчених розглядають внутрішній державний борг виключно як позитивний інструмент залучення коштів державою. Порівняно з податковою політикою політика внутрішнього займу є більш м'якою та менш вразливою для громадян. Якщо податок прийнято розглядати як інструмент обтяження, то внутрішній борг – це додаткова можливість заробітку для кредитора. З іншого боку, держава, встановлюючи високий рівень оподаткування, генерує менше ризиків, ніж у випадку, коли вона виступає в ролі позичальника. Це відбувається через те, що, позичаючи кошти, потрібно ефективно їх розподілити, отримавши від цього певний прибуток. В протилежному випадку держава змушена залучати додатковий ресурс у вигляді податків або ж нових позик, які можуть призвести до банкрутства країни. Саме тому ефективна фіскальна політика багато в чому залежить від ефективного управління країною, а менеджмент держави, який долучається до реалізації фіскальної політики країни, повинен чітко переслідувати певні цілі.

Основними цілями, які повинні бути реалізовані та досягнуті під час здійснення політики державних запозичень, є [9]:

- фіскальна;
- економічної стабілізації;
- розвитку окремих секторів економіки.

Розглядаючи та аналізуючи визначені в економічній науковій літературі цілі внутрішнього державного боргу, спробуємо дати глибокий аналіз кожній із них.

Зокрема, фіскальна мета полягає в тому, що за допомогою позикових коштів держава має можливість управляти як дохідною частиною бюджету, так і скеровувати отримані в результаті запозичень ко-

шти на погашення витрат бюджету. Варто зазначити, що, використовуючи боргову політику, вона може змінити стратегію податкової політики як в короткостроковій, середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Так, у результаті інтенсивного використання боргових інструментів уряд може знизити рівень оподаткування в короткостроковій, в середньостроковій та довгостроковій перспективі, а при настанні терміну погашення боргу держава може піти двома шляхами – залучення необхідних фінансових ресурсів за допомогою підняття рівня оподаткування або ж шляхом рефінансування боргів.

Варто зазначити, що фіскальна мета також полягає в можливості застосування різних податкових преференцій для тих фізичних та юридичних осіб, які є кредиторами держави.

Мета економічної стабілізації полягає у можливості впливу держави на інфляційні процеси, процентні ставки, а також регулювання попиту та пропозиції на кредитні ресурси. Залучаючи додаткові фінансові ресурси у вигляді внутрішніх позик, вона здатна впливати на інфляцію шляхом спрямування цих додаткових коштів в ті сектори економіки, де спостерігається найбільше зростання ціни, тим самим збільшуючи пропозицію та зменшуючи попит на певні групи товарів. Залучаючи додаткові ресурси на фінансовому ринку, може впливати на розмір процентних ставок, на попит і пропозицію на ринку. Це дає змогу збільшити пропозицію фінансових ресурсів, тим самим даючи можливість банкам чи іншим кредитним установам знизити вартість позикового капіталу.

Розвиток економіки можливий за ефективного залучення кредитних коштів в ті сектори, які є стратегічними або ж потребують державної підтримки. Механізм реалізації цього принципу полягає в тому, що,

залучивши фінансові ресурси, держава отримує можливість через кредитні установи вкладати кошти за зниженими процентними ставками, тим самим створюючи преференційні умови для позичальників.

Однак досягнення зазначених цілей повинно супроводжуватися виваженою та раціональною політикою уряду. Зокрема, використання коштів на ті чи інші цілі має бути прорахованим і в майбутньому не призвести до потреби рефінансування та реструктуризації боргових зобов'язань. Проаналізовані види, принципи та цілі внутрішнього державного боргу вказують на його позитивний характер, зокрема, внутрішні державні запозичення є джерелом залучення додаткових фінансових ресурсів в державі і створюють набагато менше ризиків для країни, ніж зовнішній державний борг. Варто зазначити, що внутрішні запозичення менш чутливі до економічних процесів, які відбуваються в окремій країні та світовій економіці загалом. Під час залучення державою внутрішнього кредиту меншу роль відіграє курс вітчизняної валюти до іноземної, а саме: здешевлення національної валюти не створює додаткового фінансового навантаження на бюджет і валовий внутрішній продукт, а навпаки, призводить до зниження боргового навантаження на економіку країни. Саме тому держави, які належать до економічно розвинутих, і країни, що розвиваються, націлені на диверсифікацію своїх боргових зобов'язань у напрямку внутрішніх запозичень.

Як було зазначено, внутрішній державний борг призводить до менших економічних ризиків у державі і ним легше управляти. Однак не всі країни спроможні забезпечити високий рівень співвідношення внутрішнього боргу щодо зовнішніх державних боргових зобов'язань. Це пов'язано з відсутністю вільних фінансових ресурсів всередині країни, зuboжінням населення,

низьким рівнем розвитку фінансово-кредитних інститутів, які виступають основними кредиторами держави. Саме тому варто ще раз наголосити, що політика країни має бути виваженою та послідовною, адже залучення внутрішніх позик у країні з низьким рівнем економічного розвитку може призвести до залучення таких коштів з надзвичайно високими процентними ставками, що породжує додаткові ризики невиплати зобов'язань, або ж олігархічні капітали, які вливаються в державний сектор під виглядом позик, можуть спричинити до ситуації залежності країни від певних фінансово-промислових груп, які можуть нав'язувати свої власні "правила гри", що небезпечно для незалежності і стійкості фінансової системи держави.

Висновки. Ефективна внутрішня боргова політика є важливим інструментом збільшення державного капіталу. Однак вона повинна бути виваженою та підлягати постійному моніторингу. Крім цього, доцільно зазначити, що важливо дотримуватися балансу між зовнішніми та внутрішніми запозиченнями, а рівень подібного збалансування для кожної окремої країни буде залежати від різних економічних і соціальних чинників.

Література

1. *Державний борг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.*
2. *Фінанси : підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 661 с.*
3. *Стойко О.Я. Фінанси [Електронний ресурс] / О.Я. Стойко, Д.І. Дема. – Режим доступу : http://4vuz.com.ua/book_37.html.*
4. *Перевозова І. В. Структуризація та аналіз спектра фінансово-аналітичної інформації щодо внутрішнього державного боргу [Електронний ресурс] / І.В. Перевозова, С.В. Рудейчук, І.І. Плєць // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 274–282. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.*

5. Віхров О.П. Фінансове право [Електронний ресурс] / О.П. Віхров. – Режим доступу : <http://ecolib.com.ua/article.php?book=9&article=840>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.98 р. № 574 “Про затвердження Положення про порядок реєстрації випуску і проведення державних грошових лотерей в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG000729.html.

7. Роль В.Ф. Фінансове право / В.Ф. Роль, В.В. Сергієнко, С.М. Попова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.

8. Соколов Е.А. Принципы государственного внутреннего долга // Бизнес в законе. – 2007. – № 1. – С. 131–135.

9. Шурьигина О.Н. Воздействие государственного долга на макроэкономическое развитие // Актуальные проблемы экономики и права. – 2008. – № 3 (7). – С. 23–27.

References

1. Derzhavnyi borg [State debt]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Derzhavniy_borg.

2. Yuriy, S.I., Fedosov, V.M. (Eds.). (2008). *Finansy* [Finances]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].

3. Stoyko, O.Ya., Dema, D.I. *Finansy* [Finances]. Available at: http://4vuz.com.ua/book_37.html.

4. Perevozova, I.V., Rudeichuk, S.V., Plets, I.I. (2012). *Strukturnyziatsiia ta analiz spektra finansovo-analitychnoi informatsii shchodo vnutrishnoho*

derzhavnoho borhu [Structuring and analysis of the spectrum of financial and analytical information on domestic public debt]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – Bulletin of NLTU of Ukraine*, 22 (5), 274–282. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlntu_2012_22.

5. Vihrov, O.P. *Finansove pravo* [Finance law]. Available at: <http://ecolib.com.ua/article.php?book=9&article=840>.

6. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.04.98 № 574 “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok reiestratsii vypusku i provedennia derzhavnykh hroshovykh loterei v Ukraini”* [Decree Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the order of state money and holding of lotteries in Ukraine”]. (1998, April, 27). Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG000729.html.

7. Rol, V.F., Sergienko, V.V., Popova, S.M. (2011). *Finansove pravo* [Finance law]. Kyiv: Tsentruchovoi literatury [in Ukrainian].

8. Sokolov, E.A. (2007). *Printsipyi gosudarstvennogo vnutrennego dolga* [Principles state-owned domestic debt]. *Biznes v zakone – Business-in-law*, 1, 131-135 [in Ukrainian].

9. Shuryigina, O.N. (2008). *Vozdeystvie gosudarstvennogo dolga na makroekonomicheskoe razvitiie* [The impact of public debt on macroeconomic development] *Aktualnyie problemy ekonomiki i prava – Current problems of economics and law*, 3 (7), 23–27 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.05.2016.